



FIRAT ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Journal of Social Sciences

p-ISBN:1300-9702 e-ISBN: 2149-3243



TÜRKİYE TÜRKÇESİ AĞIZLARINDA YEMİN İFADELERİ

Oath Expressions in Turkey Turkish Dialects

Nilüfer YILDIRIM¹

¹Dr. Öğr. Üyesi, Fırat Üniversitesi, İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Elazığ/Türkiye, nyildirim@firat.edu.tr, orcid.org/0000-0001-7483-1331

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Bilgisi

Geliş/Received:
22.06.2021
Kabul/Accepted:
16.07.2021

DOI:

10.18069/firatsbed.955932

Anahtar Kelimeler

Dil, Türkiye Türkçesi
Ağızları, Yemin, Kalıp
İfade.

ÖZ

Türkiye Türkçesi ağızları zengin bir söz varlığına sahiptir. Geçiş dönemleri olarak adlandırılan doğum, evlilik, ölüm ile hayat boyu gerçekleşen acı-tatlı olaylar karşısında hissedilen duyguların sözcükler aracılığıyla dışavurumunu belgeleyen kalıp ifadeler bakımından sayısız örneği barındıran ağızlar, insanların çeşitli sebeplere bağlı olarak kullandıkları yemin ifadelerini de kapsamaktadır. Güven telkin etmek, iletişime geçilen kişi ya da kişileri söylediklerine inandırmak, ileri sürdüğü iddiasını kutsal olan/olmayan farklı temellere oturarak güçlü kılmak gibi durumlar, insanı günlük konuşmanın akışı içinde yemin etmeye itmektir. Bu makalede Türkiye Türkçesi ağızlarında kullanılan yemin ifadeleri ve bu ifadelerin oluşturduğu kalıplar ele alınacaktır. Yemin ifadelerine ait örnekler; Türkiye Türkçesi ağızları ile ilgili yapılmış doktora ve yüksek lisans tezleri, basılı kitaplar ve sahada yapılan derleme çalışmaları sonucunda kaynak kişilerden elde edilen bilgiler doğrultusunda açıklanacaktır. Yemin etmeye ilişkin örnekler; yeminin şekline, üzerine yemin edilen varlık, nesne, kavramların çeşitliliğine göre sınıflandırılarak detaylandırılacaktır. Yemin ifadeleri/kalıpları, Anadolu insanının kutsiyet atfettiği, önem verdiği ve manevi gücüne inandığı değerlerin belirlenmesine yardımcı olacaktır. Yemin ediliş şekli ve yemini oluşturan kalıpların yapıları, dilin insanlar tarafından etkileyici kullanımını da açığa çıkaracaktır.

ABSTRACT

Turkey Turkish dialects have a rich vocabulary. Dialects, which contain countless examples in terms of stereotypes that certify the expression of emotions felt in the face of birth, marriage, death and good and bad sweet events that take place throughout life, which are called transitional periods, also include the expressions of oaths that people use for various reasons. Situations such as inspiring confidence, making the person or people contacted believe in what they say, and making the claim strong by basing it on different holy/unholy grounds prompt people to swear in the flow of daily conversation. In this article, oath expressions used in Turkey Turkish dialects and the patterns formed by these expressions will be discussed. Examples of oath statement will be explained in the direction with the information obtained from the PhD and master theses, printed book and source peoples who as a result of doctorate and master's theses, printed books and compilation studies on Turkey Tur is found as a result of compilation studies on Turkey Turkish dialects. Examples of swearing; will be classified and detailed according to the form of the oath, the variety of the entity, object and concepts on which the oath is sworn. Oath expressions/patterns will help to determine the values that Anatolian people's ascribe to holiness, attach importance to and believe in their spiritual power. The way of swearing and the structures of the patterns that make up the oath will also reveal the impressive use of language by people.

Keywords

Language, Turkey
Turkish Dialects, Oath,
Pattern Expression.

Atıf/Citation: YILDIRIM, N., (2021). Türkiye Türkçesi Ağızlarında Yemin İfadeleri, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31, 3(1149-1159).


Sorumlu yazar/Corresponding author: Nilüfer YILDIRIM, nyildirim@firat.edu.tr

1. Giriş

Dil, insanlar arasında iletişimi sağlayan en temel ögedir. Günlük hayatın olağan akışı içinde dili kullanarak çeşitli iletişim kanalları oluşturan, bu sayede bildirişimi ve anlaşmayı sağlayan insan, hayatı algılayış biçimini de dil aracılığıyla açığa vurur. İnsan, acı, hüznün, mutluluk, heyecan, nefret, öfke, sevinç vb. duyguları en derinden yaşar ve bu duygularını dili ile ifade eder. Bu dil bazen kuralları olan yazı dili bazen çizgi, nota, resim gibi sembollerden oluşan gösterge dili bazen de resmîyete dökülmüş kaideleri olmayan, kişinin duygu ve düşünce dünyasını doğal şekilde yansıttığı konuşma dilidir.

Konuşma dili, dilin kullanıldığı her bölgede farklı özellikler taşır. Bu farklılıklar ‘ağız’ terimiyle adlandırılır ve dilin yöreye has kullanımını örnekler. “*Bir dil alanı içinde yer alan farklı konuşma biçimlerinden her biri.*” (Buran, 2015: 40) şeklinde tanımlanan ağızlar, dili besleyen kaynaklardır. Türkiye Türkçesinin de çeşitli ölçütlere göre belirlenmiş geniş bir ağız haritası vardır. Bu ağızlar ses, şekil ve söz dizimi özelliklerine genel bir sınıflandırmaya tâbi tutulmuş ve “*Doğu Grubu Ağızları Kuzeydoğu Grubu Ağızları, Batı Grubu Ağızları*” olmak üzere üç ana grup halinde tasnif edilmiştir (Karahan, 2014: 1-2). Her ağız grubu standart dilin söz varlığını besleyecek malzeme ile doludur.

Türkiye Türkçesi ağızlarının, söz varlığı, ölçünlü dilden daha geniştir ve ortak dildeki kelimelerin değişik söyleniş biçimleri bir yana bırakıldığında yaklaşık doksan bin civarında kelime içermektedir (Aksan, 1996: 217). Özellikleri kullanıldığı yöreye göre şekillenen, arkaik unsurlar içeren, yazı dilini besleyen ağızların çok yönlü, çok çeşitli ve zengin malzemeye dolu bir söz varlığı bulunmaktadır. Meteoroloji ifadelerinden halk takvimine, bitki adlarından kılık-kıyafet ve aksesuar adlarına, ölçü birimlerinden meslek adlarına kadar çok geniş bir söz varlığına sahip olan ağızlar, yemin edilirken kullanılan ifade çeşitliliği açısından da dikkat çekici bir malzemeye kaynak teşkil eder. Divânü Lûgat-it Türk’te “*kirtü*” ve “*and*” tabirlerinin karşılığı olarak kullanılan yemin, “*gerçeklik, doğruluk*” kelimeleriyle tanımlanmaktadır (Atalay, 2013: 24, 233). Türkçe Sözlük’te ise yemin tanımı ‘ant’ maddesi adı altında verilmekte; “*Tanrı’yı veya kutsal bilinen bir kişiyi, bir şeyi tanık göstererek bir olayı doğrulama, yemin, kasem.*” (Türkçe Sözlük, 2011: 133) şeklinde izah edilmektedir. Tanımlardan da anlaşılacağı üzere yemin kavramı; ant, kasem, ahit gibi kelimelerle de

karşılanmaktadır. Eski Türkçede ant kelimesi tam daire olmayan daire içinde üç nokta olan şekilde  ifade edilmektedir (Ünal, 2013: 228). Köktürk alfabesinin Türk damgaları kökenli olduğu iddiası ant kelimesini karşılayan bu işaret ile desteklenmektedir.

Yemin, insanoğlunun yaratılıştan getirdiği güven eksikliğini gidermeye, problemi çözmeye yönelik kutsal bir eylemdir. Güven ortamını sağlamak için kutsal değerlerin, insanüstü güçlerin yardımını dilemek yemin etmenin temelini oluşturmaktadır (Gökdemir, 2003: 60, 63). Böylece insan yemin etmek suretiyle söylediklerini güvence altına alır, çevresindeki insanları geçmişte yaptığı işlere inandırmaya çalışarak gelecekte yapacağı işlerin de teminatını verir. Yazılı hiçbir belgeye dayanmayan yemin, insanlar arasındaki sözlü bir anlaşma görevi üstlenir. Yemin eden kişi tüm olumsuz duygulardan sıyrılarak saf ruh haliyle karşısındaki bireylerle iletişime geçer. Söylediklerine dinî kavram ve değerleri, insanlar arasında kutsal kabul edilen nesnelere şahit tutarak inandırıcılığı sağlar ve iddiasına sağlam bir temel oluşturur. Kişinin yemin ederken kullandığı ifadeler, içinde yaşadığı kültürün herkes tarafından vazgeçilmez olan ve kıymetli kabul edilen somut veya soyut kavramlarından oluşur.

İnanç sistemlerinde ve kültür dünyasında önemli bir yeri olan yemin müessesesi; kaynağı insan olan, söze dayalı kalıp ifadeler ile hayat bulmuştur. Bu kalıp ifadelerin en zengin, en etkileyici, en farklı şekillerine ağızların söz varlığında rastlanmaktadır. Anadolu insanı kutsal olan/olmayan çeşitli terim, kavram, nesne ve varlıkları kullanmak suretiyle birçok yemin ifadesi kullanmıştır. Yaşadığı olayları karşılaştığı durumları anlatırken yemini âdeta bir güven sağlama kalkanı olarak kullanmış sık sık yemin ifade eden kelime ya da kelime gruplarına başvurmuştur.

Türkiye Türkçesi ağızları ile ilgili malzeme içeren yazılı kaynakların taranması ve sözlü kaynakların derlenmesi sonucu elde edilen yemin ifadelerine bağlı dil birlikleri şu başlıklar altında açıklanabilir:

2. Dinî Kaynaklı Yeminler

İnsanların yemin ederken kullandıkları ifadelerin genellikle din temelli olduğu görülmektedir. Çünkü din ve dinle bağlantılı kavramlara insanoğlu inanır ve koşulsuz güvenir. Kendini çaresiz, yalnız, yardıma muhtaç hissettiği zamanlarda dinin maneviyatına sığınır. Söylediklerinin doğruluğunu veya yanlışlığını ispat etmek, yaptığı veya yapacağı işlerin garantisini vermek, düşünce ve iddialarına inandırmak için de dini seçer.

Anadolu insanı yemin ederken Allah, Kur'ân-ı Kerim, cennet-cehennem gibi dinî kelimeleri çok kullanmıştır. Ayrıca “din, iman, vallahi, billahi” sözcüklerinin kalıplaştığı yemin ifadelerine de sıkça başvurmuştur. Türkiye Türkçesi ağızlarında din kurumunu kaynak olarak edilen yeminler şöyle sınıflandırılabilir:

2. 1. Allah ile İlgili Yemin İfadeleri

Türkçede Tanrı, Arapçada Allah, Rab, Farsçada Huda adlarıyla bilinen ve yaygın olarak bu adlarla anılan yaratıcı: “*Kâinata var olan her şeyi yaratan, koruyan, tek ve yüce varlık, Tanrı.*” (Türkçe Sözlük, 2011: 98) tanımından da anlaşılacağı üzere en üst kuvvettir. Her şeyin yaratıcısı olan Allah sonsuz güç ve kerem sahibidir. Bu mutlak ve sonsuz güç, sınırsız kudret insanın Allah'a olan inancını, saygı, sevgi ve korkusunu şekillendirir. İnsanın yaratılışından gelen inanma ihtiyacının sonucu olan Allah'a bağlılık ve güven, günlük konuşmalarında Allah'ı sıkça anan Anadolu insanının yemin ederken kullandığı ifadelerde de yansımaları bulmuştur. “*Yemin edidil vala Kur'an biz paytonan geldil, Allah vekil paytonan geldil.*” (Erten, 2011: 120) diyerek ulaştığı yere faytonla gittiğini anlatmaya çalışırken Allah'ı şahit tutmuş, “*Dedi ki sen filanın kızını istiyen mi? Dedim he. Dinen Allahın mı? Dedim dinime Allahuma istiyerim.*” (Tosun, 2016: 230) ifadesiyle de yapmak istediği işte ne kadar kararlı olduğunu Allah'ın adını söyleyerek kanıtlamak istemiş ve yemin etmiştir. Manisa'dan derlenen bir metinde hile yapmadığını, dürüst bir insan olduğunu anlatmaya çalışan kaynak kişi “*Bir gün dahi hilem yoktur. Allah huzurun konuşuyom.*” (İlker, 2017: 1056) ifadesiyle inandırıcılığını artırmak için yine Allah'ın adını kullanmıştır. “*Allahıma, kitabıma..*” (San, 1990: 397) ifadesi de aynı düşüncelerle edilen yemin türüne verilecek bir başka örnektir. Sohbet esnasında söylediklerine temel oluşturmak isteyen bir başka kaynak kişi söz arasında sık sık Allah'ı tanık göstermektedir: “*allahım saña diyom göğde allah bilir seni gandıracal dēilim hā böyle isler górdüm ben s ile o adamlara on gice allahım hazır nazır üsdümde on gice uylu görmedim gün oldu. On gice. On gice uylu görmediim gün oldu allahım hazır nazır. göğde allah biliyō duyduñ ñu?*” (Erdoğan, 2012: 292).

Ağızlarda kullanılan yemin ifadelerinden birinde: “*Allah'a ğul olmayım yalan dmysem.*” (San, 1990: 397) şeklinde bir ibare geçmektedir. Allah'ın adını vererek yemin eden kaynak kişi, karşısındakini yalan söylemediğine inandırmak için dinden çıkmayı göze alacak kadar yemininin derecesini artırmaktadır. Aynı düşünceye bağlı olarak kullanılan bir başka yemin de “*Allahımı, kitabımı inkâr gdim ki..*” (San, 1990: 397) örneğinde görülmektedir.

Allah'ın yapabileceklerinin sınırının olmadığına dair inanç, istediği her şeyi anında gerçekleştireceğine olan düşünce de yemin ifadelerinde belirleyici olmaktadır. Sahadan derlenen “*Allah beni oor etsin ki..*” (San, 1990: 397), “*allah ğurān çāPsın hurama tiskeyedī sem.*” (Eryiğit, 2014: 320), “*üş dene goyun kesmis ği etler gidiyor nidim ben umacal deilim allah canım alsın umuyōsam allah burda*” (Erdoğan, 2012: 295) gibi yemin ifadelerinde kişi; kör olmak, sakat kalmak, ölmek gibi olumsuzluklarla sonuçlanacak şeyleri Allah'tan isteyerek bir bakıma kendini, Allah'ın yapabilecekleriyle tehdit edip yemine başvurmaktadır. Böylece hem başına gelecek kötü durumları söyleyip yeminini kuvvetlendirmekte hem de Allah'ın sınırsız gücüne vurgu yapmaktadır.

2. 2. Kur'ân-ı Kerim ile İlgili Yemin İfadeleri

Kutsal kitaplar; Allah'ın emir ve yasalarını, ilahi dinlerin kanunlarını içeren eserlerdir. Her ilahi dinin bir kutsal kitabı bulunmaktadır. Bu kitaplar, o dine inanan insanların hayatlarını sürdürmelerinde etkili olan, onlara yol gösteren yazılı birer kılavuz vazifesi görürler. Bu durum; dine ait kuralları sabitler ve insanları bütünleyip birleştirir, insanın aklındaki soru işaretlerini yok ederek maneviyatla ilgili şüpheleri ortadan kaldırır. Bu bakımdan kutsal kitaplar ilahi dinlerin vazgeçilmez unsurlarıdır.

İslam dininin kutsal kitabı olan Kur'ân-ı Kerim, iman etmiş her Müslümanın hayatının bir parçası, ibadetlerinin dayanak noktasıdır. Allah'ın kelamını barındırdığı için kutsiyet atfedilen Kur'ân-ı Kerim'i günlük konuşmalarına ve hayat pratiklerine taşıyan Anadolu insanı, yemin ederken de onu diline pelesenk etmiştir. Derlenen pek çok yemin ifadesinde Kur'ân-ı Kerim'in adı geçmektedir. Günlük hayatta çok sık duyduğumuz ve kullandığımız “*Kur'ân çarpsın*” ifadesi aslında derin anlamlar içeren ve dikkatli kullanılması gereken bir yemin cümlesi olmasına rağmen klasikleşmiş, olağan bir konuşma cümlesine dönüşmüştür.

Sohbet esnasında konuşmanın arasına sıkıştırılıp sık sık tekrarlanan “*Kur'an hakkı için*” (K1) yemini Kur'ân-ı Kerim'e verilen değeri göstermekle birlikte kaynak kişinin söylediklerine olan inancı da artırmaktadır. “*Kepekli ekmeğ, he vallah kure'en*” (Ertekinöğlü, 2017: 112) diyerek yemin eden kişi “*vallah*” tabirini kullanmakta, kutsal kitabının adını söyleyerek de ettiği yemini sağlam bir temele oturtmaktadır. Yaşadığı olayı mahkemede anlatırken söylediklerinin doğruluğunu kanıtlamaya çalışan bir diğer kaynak kişi: “*raşda Kur'an ilderda vâ dedim. İlarda orlaoil dgdi pek buresi oomundur? Dgdim kaoim beg, dgdim ben ygmin etmişim bure emtağlılırindir dgdim.*” (Küçükler, 1988: 152) diyerek hâkime ifade vermektedir. “*ouranım olmasın ki...*” (San, 1990: 397) diye başlayan yemin oldukça iddialı bir ifadedir. Çünkü yeminin arka planında dinden çıkmaya işaret edilmektedir. Bu da inanç sahibi bir kimsenin hiçbir zaman kabul etmeyeceği bir durumdur. Cebinde hiç parası olmadığını karşı tarafa inandırmak isteyen kişi: “*yav dedim bizim cebimizde beş Kuruş paramız yohdür. Kur'an dedi. dedi vallahi parayı ödeyin, sizi biralım.*” (Gökçür, 2012: 395) ifadesinde sadece “*Kur'ân*” diyerek eksilteli cümle kullanmış, tek kelimeyle yemin etmiştir. Yine aynı yöreden derlenen yemin ifadesinde kutsal kitap üzerine yemin edildiği görülmektedir: “*burda Tavşan var. sene Kurane o yemîn edem. burda tavşan yatirdi.*” (Gökçür, 2012: 457). Aynı şekilde sadece kutsal kitabın adının söylenmesiyle edilen bir başka yemin örneği de şudur: “*kuran, anamgil babamgil ule söyliyende men ele şey ederdim. diyerdim nece otüridiz?*” (Gökçür, 2012: 579). Verilen örneklerde Kur'ân-ı Kerim üzerine yemin edilmekte ancak uzun cümleler yerine sadece “*Kur'ân*” kelimesine başvurulduğu görülmektedir. Bu kelimenin konuşma diline ve ağız özelliğine has vurgu ile kullanımı zihinde Kur'ân-ı Kerim'in, söylenenlere şahit tutulduğuna, konuşulanların hatalı olması durumunda onun yüceliğinden kaynaklanan manevi gücün kişiyi cezalandıracağına dair çağrışımlar yapılmaktadır. Böylece kişi uzun cümleler kurmadan tek kelime ile yemin etmektedir. Bu durum yeminin ağızlarda bu hâliyle kalıplaştığına, bu şekilde kullanımının yaygın olduğuna dair çıkarımlar yapmayı sağlamaktadır. Aynı zamanda Anadolu insanının en az çaba yarasından yararlanarak az sözle çok şey ifade etme gayretinin yeminlere yansıdığına da işaret etmektedir. Örneklerden de anlaşılacağı gibi odak noktasında Kur'ân-ı Kerim'in bulunduğu yeminlerde dikkati çeken özelliklerden biri kutsal kitabın adının hiçbir zaman tam şekliyle söylenmemesi sadece ilk kelimesinin kullanılıyor olmasıdır. Ayrıca yemin ifadelerinde kutsal kitabın adının ağız bölgelerinin özelliklerine bağlı olarak “*ouran, our'an, our'e'en, iuran*” vb. farklı şekillerde geçtiği altı çizilmesi gereken bir diğer husustur.

Türkiye Türkçesi ağızlarında kullanılan yemin ifadelerinde Kur'ân-ı Kerim'in adını söylemeyip onu kastederek “*kitap*” sözcüğünün yer aldığı da görülmektedir. “*Allahıma, kitabıma (...)* Allahıma, kitabımı inkâr gdim ki...” (San, 1990: 397) örneklerinde kutsal kitabın adı verilmemiş, “*kitap*” sözcüğüyle Kur'ân-ı Kerim anlatılmak istenmiştir. Bu tip yeminlerde “*kitap*” kelimesiyle birlikte yaratıcının adı da söylenerek kalıp bir yemin ifadesi oluşturulmuştur. Kur'ân-ı Kerim'in adının söylenmeyip onun kastedildiği farklı bir yemin de: “*Ohuduğun bani vursin.*” (Polat, 2000: 134) örneğidir. Bu örnekte de “*ohuduğun*” sözüyle Kur'ân-ı Kerim'e gönderme yapılmaktadır.

Kur'ân-ı Kerim'in kullanılmasıyla oluşturulan yeminlerin genelinde “*çarp-, vur-*” fiillerinin kullanıldığı görülmektedir. Çorum'un Mecitözü ilçesine bağlı Kuyucak köyünden derlenen bir metinde köyde nasıl yemin edildiğine dair şu bilgiler verilmektedir: “*Köyde yemin içenner ne deyirdi; Haşşemil'iñ gırmızı guranı meni çarfsın de mi?*” (Ocak, 2013: 124). Gölhisar'dan derlenen bir yeminde de kutsal kitabın “*çarp-*” fiiliyle yan yana kullanıldığı dikkati çekmektedir: “*allah gurân cāPsın hurama tiskeyedī sem.*” (Eryiğit, 2014: 320). Yemin örneklerinde bu fiillerin Kur'ân-ı Kerim ile birlikte kullanılarak kalıp bir ifade oluşturduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Söz konusu fiiller olumsuz anlam alanına sahip olan fiillerdir. Kur'ân-ı Kerim ile birlikte bu fiillerin kullanılmış olması ona yüklenen kutsiyetten, Allah'ın sözlerini içeren kitabın yapılan ya da söylenenlere şahit tutularak inandırıcılığı ispat etme çabasından doğmaktadır. Eğer kişi yalan söylüyorsa, konuşurken veya herhangi bir eylemi gerçekleştirirken dürüst davranmıyorsa Kur'ân-ı Kerim ve dolayısıyla

onun sahibi Allah tarafından cezalandırılacaktır. Cezalandırılma düşüncesi de “vurmak, çarpmak” fiillerinin kullanımıyla somutlaştırılmaktadır. Yine: “*ouran gözüme dursun ki...*” (San, 1990: 397) yemininde geçen “*göze durmak*” deyimindeki “dur-” fiili de olumsuz bir anlam içermektedir. Yemin eden kişi sözlerinin doğruluğunu pekiştirmek, geçerliliğini sağlamak amacıyla “*Kur’an gözümü kör etsin ki..*” anlamına gelecek bir yemin ifadesi kullanılmaktadır.

2. 3. ‘Din/İman’ Terimleri ile İlgili Yemin İfadeleri

Türkiye Türkçesi ağızlarında kullanılan yemin ifadelerinin bir kısmı da ‘din’ ve ‘iman’ terimleriyle oluşturulmuş olanlardır. Ağızların yeminlere ait söz varlığında her iki sözcüğün kalıplaşarak birlikte kullanıldığı ifadelerin dışında ayrı ayrı kullanımlarını örnekleyen yeminler de bulunmaktadır.

Bolu’dan derlenen bir metinde kaynak kişi doğum yaptıktan sonra sütünün çok bol geldiğini anlatmak ve karşısındakini buna inandırmak için “*imanına*” ifadesini yemin edecek tarzda kullanılmaktadır: “*Böyle bi süt geldi ağşama imanına.*” (Öztürk, 2019: 124). Gümüşhane yöresinde kullanılan yeminlerin yer aldığı metinlerde: “*Dinime, imanuma (...) dinim ggtsin ki..*” (San, 1990: 397) ifadelerinde de yemin edilirken din ve iman kavramlarının vurgulandığı göze çarpmaktadır. Bu yolla insan için önem taşıyan din kurumu ve bu kurumun kişinin kalbindeki kuvvetini açıklayan iman duygusunun önemi de belirtilmiş olmaktadır. Bir başka yemin örneğinde dinin sahibinin Allah olduğuna dair ibareler kullanılmıştır: “*vij edişine uyandım bule. yemin ederim bal aļlah dnm, uyandım ki bu āzum gōzum hiç bi şey yok yemin ederim bak. aļlah dnm üs yānumda, sévincimden ālarım hāla da úyku uyānyñm túylerime bak tiken tiken oldu.*” (Silahşör, 2011: 303). Verilen örnek ağızlarda kullanılan yeminler ile ilgili çıkarımlar yapacak unsurlar barındırmaktadır. Bunların ilki Allah, din ve yemin kelimelerinin bir arada kullanılmış olmasıdır. Birbirini tamamlayan, manevi hazı sağlama sağlayan bu ifadeler, yemin eden kişinin elini güçlendirmekte, söylediklerinde şüpheye mahal bırakacak bir ayrıntıya yer vermemektedir. Bir diğer çıkarım dinin Allah’a ait olduğu veya başka bir ifadeyle dinin de her şey gibi Allah tarafından yaratıldığı düşüncesinin, Anadolu insanının belleğinde var olduğudur. Koşulsuz bir iradeyle kendini Allah’a adayan bu insanların muhayyilelerinde Allah ve din en üst, en yüce makamdadır.

Bir başka örnekte, yaşadıklarını anlatan kaynak kişi çok sinirlendiği bir anda yoğun olarak yaşadığı duyguları aktarırken şöyle yemin etmektedir: “*Rus oilü rus...allahıma din`me b`lsem ki küik`m vermiyecallar ben el`mle öld`rrem o gevadı.*” (Özçelik, 1997: 167). Yemini öfkesine destek olacak şekilde kullanan kaynak kişi kaba ifadelerinin arasına yemin sözcüklerini sıkıştırarak gerçekleştirmek istediği eylemi kesin olarak yapacağını kafasına koyduğunu açıklamaya çalışmaktadır.

2. 4. ‘Vallahi-Billahi’ Terimleri ile İlgili Yeminler

Halk arasında en sık kullanılan yemin ifadeleri “vallah/vallahi/vallahi billahi” sözcük ya da sözcük gruplarıyla oluşturulanlardır. Öyle ki bu kelimeler neredeyse herkes tarafından pek çok durumda kullanılmaktadır. Allah’ın adının geçtiği bu ifadelerden ‘vallahi’ sözcüğü “*Allah için, Allah hakkı için anlamına gelen büyük yemin.*” (Develioğlu, 1997: 1136) şeklinde tanımlanan Arapça bir edattır. Aynı anlamı veren ve yemin etmek amacıyla kullanılan ‘billahi’ sözcüğü, ‘vallahi’ terimi ile birlikte ikileme oluşturacak şekilde kullanılır. ‘Vallahi’ yemin kelimesinin halk ağzında son hece “-hi” ve son ses “-i” nin düşürülerek kullanıldığı “valla-vallah” şekilleri yaygındır. Türkiye Türkçesi ağızlarında söz konusu yemin terimlerinin geçtiği örnekler ve kullanım yerleri şöyle açıklanabilir:

Elinde sigarasıyla komşusuna başından geçen bir olayı anlatan kaynak kişi söylediklerinin doğruluğunu ispat etmek için: “*Vallah vallah bal bu ateş gibi yanayım...*” (K2) demektedir. Burada kişi, hem yemin terimi kullanmakta hem de elindeki yanıcı maddenin ve dolayısıyla ateşin yakıcılığının tehdidiyle yeminini tamamlayarak iddiasını kesinleştirmektedir. Konuyla ilgili bir başka örnek şu şekildedir: “*yerden daş aldım elimde tüfek vā valla anam tüfē atamadan ben yere eğilmemle beraber nasī geldi inan ki aklıñ dura haram osun.*” (Tayşi, 2007: 155). Verilen yemin örneğinde “valla” sözcüğünün dışında “*haram osun*” şeklinde farklı bir yemin ifadesine de rastlanmaktadır. İç içe girmiş yeminler, kişiyi daha inandırıcı kılmaktadır. Konuşmada

geçen “*valla/inan ki/aklın dura/haram osun*” ibareleri birbirini bütünlemekte ve söylenenleri destekleyip yemini tamamlamaktadır.

Sinop ilinin Boyabat ilçesi ağzında vallahi terimi “*şart ossun*” cümlesiyle birlikte kullanılmıştır: “*sorguya çekti bubañi. bubañının ğarşısında beyle şart_ossun titirer titirer. (...) vaññahi şart_ossun iboynan da bizim aramız açan unun fişēñdi. kimsenin fişēği deñdü. (...) undan sōna harām dirse didim řu sabi didi u çocuğ_olmasa şart ossun vemiyodum. aha yemin ğonuşuyom bu_iki nde yaññuz gendüm yetimlū çok çektim yoñsa onun üçün çocu yoğsa çocu oğlanun hatıru üçün vaññahi vemez. (...)*” (Akgül, 2019: 138, 139, 141).

Yörede kullanılan “*şart_ossun*” ifadesi, yemin etmek için kullanılan kalıp bir ifade olarak kayıtlara geçmiştir (Akgül, 2019: 332). “*Bi ğgcede ygmin ossun vallahi bao iublđyim.*” (Eren, 1997: 105) örneğinde de “*vallahi*” sözcüğü “*yemin olsun*” ifadesiyle birlikte kullanılarak farklı bir yemin kalıbı meydana getirilmiştir.

Vallahi billahi ikilemesinin kullanıldığı yemin şekline řu örnekte rastlanmaktadır: “*Tōbeler olsun, başımı yisin, vallah billah. Üç ayda bi me’aş alom, o da a mutfal parası.*” (Yavuz, 2013: 151). Bu örnekte kaynak kişi, maaşı dışında bir geliri olmadığını karşısındakine inandırmak için yemin etmektedir.

Genellikle vallahi kelimesiyle kalıplaşarak kullanılmış olan “*billah*” sözcüğü: “*abē bin nura ati, bağ yēmin billah ēđim.*” (Gökçür, 2012: 393) örneğinde yemin sözcükleriyle birlikte kullanılarak yine bir kalıp ifade oluşturmuştur.

Vallahi sözcüğünün kaynak teşkil ettiği yeminlerin en farklı şekli Bitlis merkez ağzına ait bir metinde karşımıza çıkmaktadır: “*çorti yaperdım řede küpede e valla billa tilla adem Parmağini beräber yedi.*” (Yaşurgan, 2019: 90). Verilen örnekte üç sözcüğün kalıplaşarak oluşturduğu bir yemin kalıbına rastlanmaktadır. “*Valla billa*” sözcüklerine eklenen “*tilla*” ifadesi yemini kuvvetlendirmekte ve sese bağı bir ahenk sağlamaktadır.

2. 5. Diğer Yeminler

Din kaynaklı yeminlere bağı olarak yapılan sınıflandırmaların dışında kalan ve kaynağını yine dinden alan yeminler de bulunmaktadır. Bu yeminleri şöyle sıralayabiliriz:

“*o"iblem (kiblem) buradan, buriya dönsün ki.. (...) oiblem Kābe olmasın ki..*” (San, 1990: 397) cümlelerinde yemine konu olan dinî motif Kābe’dir. İslamiyet’in kutsal mekânlarından biri olan, namaz ibadetine kible olarak kabul edilen Kābe’nin yeminde kullanılması inandırıcılığın sağlanmaya çalışılması bakımından dikkate değerdir. Kiblenin Kābe dışında olması dinin eksik kalacağı, inancın tam olmayacağı düşüncesini akla getirmektedir. Kabul edilebilir olmayan böyle bir kullanım normal şartlar altında yemin ifade eden bir cümleyle tez oluşturmaktadır.

Kütahya’nın Altıntaş yöresinde yapılan bir derlemede kadın kaynak kişi kendisine yöneltilen okuma yazma bilip bilmediği sorusuna řu şekilde yemin ederek cevap vermektedir: “*tōbeler olsun eer çatı patı biliyon.*” (Aydın, 2008: 108). Örnekte normal cümleyi yemine dönüştüren ifade “*tōbeler olsun*” dur. Arapça isim olan tövbe: “*İşlenmiş bir ğünah veya suçun bir daha işlenmeyeceğine dair verilen söz.*” (Devellioğlu, 1997: 1100) anlamına gelmektedir. Kullanımı yaygın olan bu dinî terim, Allah ile kulun arasındaki iletişimin şifrelerinden biridir. Çünkü kişi tövbe ederek her bakımdan olumlu özellikler taşıyan bir insan olacağına dair yaratıcısına söz vermektedir. Bu terimin yemin ederken kullanılması da bir nevi söz verme anlamı içermektedir. “*Tōvbeler olsun*” denilerek okuma yazma bilinmediğine dair sav kuvvetlendirilmektedir.

Mersin Ağzı Sözlüğü’nde “*boynuma*” maddesinin karşılığı “*vallahi, yemin ederim.*” (Tor, 2004: 57) şeklinde verilmiştir. Yöre halkı ‘vallahi’ terimi yerine “*boynuma*” sözünü söyleyerek yemin etmektedir.

Anadolu’da birçok yerde dinî bakımdan ulu sayılan, manevi mertebesi yüksek kabul edilen evliyaların türbeleri/ziyaretleri bulunmaktadır. Duaların kabulünde aracı konuma sokulan bu kişilere ait türbeler/ziyaretler, insanların adak, dua, dilek dileme vb. eylemlerini gerçekleştirdikleri uğrak yerleridir. Dinî bakımdan önemli kabul edilen bu kişiler yeminlere de konu olmuştur. Kırıkkale’de Horasan’dan geldiğine inanılan Koçobaba adlı bir zat ile ilgili olarak řu şekilde yemin edilmektedir: “*mesela ioçubaba çarbsır, vursur beni dâollar ya, ygmin dâolar ya.*” (Haşimi, 2016: 460). Yemin ederken herhangi bir ziyaretin adının

kullanılması halkın bu tip insanlara değer verdiğinin, onları mübarek kabul ettiğinin göstergesidir. Yemin ederken Allah katında iyi bir mertebede olduğuna inanılan bu insanları anmak, söylenenlere ilahi bir arka plan oluşturma düşüncesinin bir sonucu olarak yorumlanabilir.

Ağızların söz varlığında sadece ‘yemin’ kelimesinin kullanılmasıyla oluşturulmuş örneğe de rastlanmaktadır. Askerlik anısını aktaran kaynak kişi: “Başçavış geldi dedikine tufanına fişşeklininen gel teslim ol. Yemin üzerime ossun yalnız barış.” (Ayvaz, 2013: 302) diyerek yemin etmektedir. Yemin ederken “üzerime ossun” ifadesini kullanması tüm söylediklerini ve yanlış yapması durumunda yaşayacağı olumsuzlukları üzerine aldığını göstermektedir.

Din kaynaklı yeminlerde ‘günah’ sözcüğünün kullanıldığı örneklere de rastlanmaktadır. Bir dinin kurallarına göre yapılması suç sayılan ve ceza gerektiren davranışlar günah kavramı ile adlandırılmaktadır. Kullanımı yaygın olan “Günahın boynuma” (Polat, 2000: 134) ifadesi yemin eden kişinin, iletişim kurduğu kişiye ait günahları üstüne alması anlamını taşımaktadır. Ağır bir yük ve sorumluluk anlamı içeren günah kavramı, insanın sahip olmak istemeyeceği davranışlar bütünüdür. Dolayısıyla kişinin, başkasının günahlarını yüklenmek istemesi beklenemez. Bu nedenle böylesine ağır bir ifade ancak yemine destek vermek için kullanılır. Denizli’de “Yalan söylüyorsam senin günahların da benim olsun.” anlamında kullanılan “obaliñiz bândan sorulsun” yemini, metne şöyle yansımıştır: “saniñ iayınbabayı kâsâcâk dâdi çâkTi bıça½. obaliñiz bândan sorulsun, ta ora dikâldi.” (Manav, 2006: 384). İki örnekte de farklı ifadelerle aynı anlamı veren ve günah/vebal üzerine kurulmuş olan yemin cümleleri bulunmaktadır.

“Cennetin kokusunu almayayım ki benim olanlardan haberim yok.” (K3) cümlesinde geçen yemin ifadesinde “cennet” kavramına vurgu yapılmaktadır. Öldükten sonra her insanın gitmek isteyeceği yer cennettir. Kullanılan bu yeminde cennete gitmemeyi dahi göze alabilecek şekilde kuvvetli bir iddia ortaya atılmaktadır.

3. Dinî Kaynaklı Olmayan Yeminler

Türkiye Türkçesi ağızlarında kullanılan yeminlerin bir bölümüne din ile ilgisi olmayan herhangi bir kavram, nesne veya düşünce kaynaklık etmektedir. Herhangi bir dinî temele dayandırılmadan edilen bu yeminler, insan hayatında önem taşıyan durumlara vurgu yapmaktadır. Din kaynaklı olmayan yeminler şöyle sınıflandırılabilir:

3. 1. Beddua Kaynaklı Yeminler

Kötü dua anlamına gelen beddua, eski Türklerde kargış sözcüğü ile ifade edilmekteydi. Olumsuz anlam alanına sahip olan beddualar, kişinin kendisine veya başkasına kötülük gelmesini istemek amacıyla kullanılır. Beddualar zamanla yeminlerle birlikte kullanılmaya başlanmış bunun sonucunda beddua temelli yemin ifadeleri ortaya çıkmıştır. Abdulkadir İnan’ın konu ile ilgili görüşleri şöyledir: “Gerek tarih kayıtlarından ve gerek folklor materyallerinden pek açık olarak anlaşılmaktadır ki, eski devirlerde ‘suçlu’ ile ‘suçsuzu’, ‘gerçek’ ile ‘yalanı’ ayırt etmek için ‘tanrı yargısına’ müracaat edilirken ‘ant içmemişler fakat karganmışlar’ yani kendi kendilerinin, evlâtlarının, soyu sopunun üzerine tanrının lanetini (kargışını) çağırmışlardır. ‘Yalan söylüyorsam gözüm kör olsun, evlâdımın ölüsünü öpeyim!’ gibi antlar eski devirlerde tatbik edilen kargışın kalıntılarıdır.” (İnan, 1948: 285).

Beddua ile ilgili bir başka tanım ise şöyledir: “Çaresiz olan, acı çeken, kötülüğe maruz kalan bir insanın rahatlamak, teskin olmak gayesiyle söylediği, kötü düşünce ve dilekleri kapsayan, söze orijinallik veren, ifadeyi güçlendiren kalıplaşmış sözlere beddua diyebiliriz.” (Şenel, 2009: 2142).

Din kaynaklı olmayan yeminlerin büyük çoğunluğunu kişinin kendisine beddua etmek suretiyle meydana getirdiği ifade kalıpları oluşturmaktadır. Yemin eden kişi kendisine beddua ederek hastalanmak, sakat kalmak, kör olmak, ölmek gibi tüm olumsuzlukları diler. Böylece kendine gelecek tehlikeleri göze aldığını gösterir ve karşısındakinin kendisine inanmasını ister. “Yeminlerde kanıtlanmak istenen durum doğruluk ve gerçeklik olduğuna göre, bu kavramların aksi bir durumun, yani “yanlış” ve “yalan” kavramlarının varlığından doğan şüphe de giderilmeye çalışılır. Bu nedenle edilen yeminlerin birçoğu yalan ve yanlış ihtimalini ortadan kaldırmaya yöneliktir.” (Güneş, 2013: 195-196). Bu durum beddua kaynaklı yeminlere sıkça başvurulmasında önemli bir etkidir.

Beddua kaynaklı yeminlerdeki bütün kötü olaylar veya durumlar yemin eden kişi içindir; yemin eden kişi dışında hiç kimseye beddua edilmez. Beddua oklarının hedefine kendini koyan kişi bu yöntemle karşısındaki aklında en ufak bir tereddüde yer vermeyerek inandırıcılığı en üst seviyede sağlamayı amaçlar.

Yemin edilirken kullanılan beddualarda çoğunlukla organ adlarının geçtiği görülmektedir. Vücuttaki herhangi bir organın eksilerek kişide bedensel bir engelin meydana gelmesi istenmektedir. “İki gözüm önüme aksın.” (K4), “Gözüm kor ossun bak bunnar yalan daal.” (Demir, 2006: 249), “Etmek gözümü dudsun.” (Polat, 2000: 134), “Ekmek gözüme dursun ki... (..) İki gözüm kor olsun ki..” (San, 1990: 397) örneklerinde öne çıkarılan organ gözdür. Göz, hayatı sürdürürken eksikliği çok hissedilecek olan önemli organlardandır. Halk arasında çok sık kullanılan bu yeminle kör olmaya yönelik olumsuz bir durum vurgulanmaktadır. Gözleri kör olacak insan hayatını devam ettirse de karanlığa hapsedilecektir. Kişi yemin ederken inandırıcılığı sağlamak amacıyla böylesine kötü bir durumu yaşamayı göze almaktadır.

Yemin ifadelerinde vurulmak, çarpılmak, sakat kalmak vb. durumları anlatan beddualar da kullanılmıştır. “Üs senesin yemin ederin geçe evvelki sene garabele vermiş e geçen sene, beni yok diye almışlar gitmişler. Annadın mı, bu sene de höriye bi goyuvemiş elledimise elim ayam küt galsın daha durur.” (Erdem, Bölük, 2011: 716) cümlesinde geçen “elim ayam küt galsın.” ifadesi bu isteklerin bir sonucu olarak yemin ifadesine yansımıştır.

Olumsuz durumların gerçekleşmesi için kullanılan unsurlardan biri de ‘nimet’ tir. “Ekmek beni çarpsın ki..” (San, 1990: 397) yemininde kişiyi çarpacek şeyin ekmek olması dikkate değerdir. Genellikle ilahi kaynaklı öğelerin “çarp-“ fiiliyle kullanıldığı düşünülürse ekmeğe de ilahi bir özellik atfedildiği görülecektir. “Şu neğmet hakkı uçun, vatanıñ, milletiñ saña ihtiyacı var, yavrum dedi,” (Bulduk, 2011: 108) yemininde nimet adıyla kastedilen nesne ekmektir. “Bu sofraya beni vursun.” (Polat, 2000: 134), “Ekmek beni çarpsınki..” (San, 1990: 397) gibi beddua kaynaklı yeminlerde de ekmek, söylenenlerin doğruluğuna şahit tutulmaktadır. Zor duruma düşmeyi, her şeye muhtaç olacak kadar kötü bir duruma gelmeyi anlatan: “Habu ekmeği gl ğapısında dilenim ki..” (San, 1990: 397) yemininde de olumsuz durumu isteme fikri yine ekmek üzerinden gerçekleştirilmektedir. Bu örnek, maddi anlamda kötü seviyeye gelmek, “ekmeğe muhtaç olmak” deyiminin yemine evrilmiş şeklidir.

Yemin ederken nimet adı altında söylenen ‘ekmek, sofraya’ sözcüklerinin seçimi tesadüf değildir. Genelde nimet/yemek özelde ise ekmek Anadolu insanının kutsal kabul ettiği bir yiyecektir. Ekmeğin öpüp başa konması, atılmasının ve yere düşmesinin günah kabul edilmesi gibi durumlar ekmeğin kutsallığını destekleyen uygulamalardır. Deyimlerde, atasözlerinde, dua ve beddualarda, ilişki sözlerinde ‘ekmek’ sözcüğünün sıkça kullanılmış olması da insanoğlunun değer verdiği, önemli kabul ettiği nesnelere/varlıkları söz varlığına yansıttığının delilidir.

İnsanın başına gelmesini isteyeceği son şey ölümdür. Durum ve şartlar ne olursa olsun hiçbir insan ölmek istemez. Çünkü hayat tatlıdır ve yaşayanları cezbeden güzelliklerle doludur. İnsanoğlunun zihninde ölüm ile ilgili soru işaretleri vardır. Bu soru işaretlerinin yarattığı bilinmezlik, ölüme karşı soğuk ve ürpertici duyguların ortaya çıkmasına neden olur. Bütün bu düşünceler ölümü, istenmeyen bir olay konumuna sokar. Söylediklerinin doğruluğunu kanıtlamak için ölümü göze alan kişi bu olumsuz isteğini kendisine beddua ederek ortaya koyar. Beddualarında kullandığı ifadelerle ölümü çağırır: “Ayaklı geldim, ayaksız gidem.” (K5) yemini, ölümü işaret eden en etkileyici ve dikkat çekici yeminlerden biridir. Kaynak kişi sağ geldiği yerden cansız ayrılma isteğini ifade etmekte, “ayaksız gidem” tabiriyle de halk arasında ayaksız at olarak adlandırılan tabuta gönderme yapmaktadır. Bu örnek olumsuz ya da kaba anlam taşıyan sözcük kullanmadan edilen bedduaya, bir durumu anlatmak için edilen yemine güzel bir örnek teşkil ettiği gibi Anadolu insanının kıvrak zekâsını da gösterir.

Ölen insanın çenesinin bağlandığı gerçeğinden yola çıkılarak söylenen “Ağzım kapansın” (Polat, 2000: 134) bedduasını içeren yemin, ölümü merkeze almaktadır. Yine ölünün fiziki durumundan hareketle ifade edilen “İki elim yanıma gelsin ki...” (San, 1990: 397) yemin cümlesi, kişinin ölüm istediği bir başka örnektir.

“...öyle diyeyim, şurdan eve gitmiyem. e ne diyen ben gardaşım. Ben seni bi gece getirmediyse şumşekler atsın yalanım benim başıma.” (Yorulmaz, 2011: 434), “O o halde baO kimseye sulüyAsam şurdan oaOm’yım. (...) ben seni sevdim kimseye sulersen şurdan oaomıyım sulemem nolur arada bi telefon çekin de şe yapın...” (Çelik, 2020, 337, 338), “Haburdan evime ggtmeyim ki... (...) Haburdan horiya ggtmeyim ki...” (San, 1990:

397) şeklinde edilen beddua kaynaklı yeminler de ölümü işaret etmektedir. Bu yeminleri kullanan kaynak kişiler, söylediklerinin doğruluğunu kanıtlamak için en nihai durum olan ölümü kullanmaktan geri durmamışlardır.

3. 2. Diğer Yeminler

Din kaynaklı olmayan yeminlerin bir kısmını da kişinin sevdiği insanların üzerine ettiği yeminler oluşturmaktadır. Bu yemin türünde kişi en sevdiği kişi ya da kişileri seçmektedir. Yeminin temelinde, seçtiği özel kişilerin ölümlerini görme düşüncesi yatmaktadır. *“bunlerin çığmında iki tene ekmekleri varmış.bi tenesini birisi yer. sonra bunler yemek yiyecahler, baherler ki bi ekmek eksiktir. bunler yemin ederler, ekmeği ben yememişim diye. hepsi yemin ederler. derler, abemin başının üstüne yemin ederim ki ben yememişim.”* (Doğan, 2018: 157), *“Sevdüklerimi teneşürde görüm ki...ah'a sana yemin.”* (San, 1990: 397) Verilen örneklerde görüldüğü gibi bazen hayatında önemli bir yere sahip bir insanı seçip onun adını veren kaynak kişi bazen de genel bir ifade kullanıp tüm sevdiklerini yeminine ortak etmektedir.

Türkiye Türkçesi ağızlarına ait metinlerde gök cisimlerinin kullanıldığı yemin örnekleri de bulunmaktadır. *“ay gün diyo şayitim olsun ben seni öldürürün diyo, farzı misal döverim diyo, ben şu işi yapacam diyo, ay gün şayidim olsun.”* (Bülbül, 2007: 343). Isı, ışık ve yaşam kaynağı olan ay ile güneş, insanlığın var oluşundan beri kutsal kabul edilmiş; inanç sistemlerinde önemli yer tutmuş ve mitolojilere de konu olmuştur. Türklerin inanç sistemlerinde de ay ve güneşin kutsal kabul edildiği bilinmektedir. Yemin ederken ay ve güneşin şahit tutulmasında bu iki gök cisminin Eski Türk inanç sistemlerinde kutsal kabul edilen öğeler olmasının payı büyüktür. Ayrıca, yaşamını tarım ve hayvancılıkla sürdüren Anadolu köylüsü için özellikle güneş vazgeçilmezdir. Bütün bu düşünceler yemin ederken başka gök cisimlerini değil ay ve güneşin kullanımını öne çıkarmıştır.

4. Sonuç

Yemin ifadelerinin en çok kullanıldığı yer sözlü dildir. Sözlü dilin en önemli göstergeleri olan ağızlar, yemin ifadeleri bakımından oldukça zengindir. Türkiye Türkçesi ağızlarında kullanılan yemin ifadeleri Anadolu insanının düşünce ve inanç dünyasının kodlarını içermekte, kutsal kabul edilen, mübarek görülen, değer verilen kişi, nesne ya da kavramların gün yüzüne çıkmasına yardımcı olmaktadır. Bu durum; yaşam tarzının, inanç dünyasının, sosyal iletişimin ipuçlarını vermektedir.

Ağızlarla ilgili metinler incelendiğinde daha çok kadınların yemin ettiği, erkeklerin kadınlara oranla yemin ifadelerini daha az kullandığı görülmektedir. Kadınlar için yeminde kullanılacak en güçlü unsur evlatlarıdır. Dolayısıyla çocukları üzerine yemin ederek inandırıcılığı sağlamaya çalışırlar. Erkekler ise yeminlerinde uyandırmak istedikleri güveni Allah ve Kuran'dan sonra anneleri ve kız kardeşleri aracılığıyla sağlamaya çalışırlar.

Bir yemin kalıbı içinde birden fazla varlık, nesne durum tanık gösterilmektedir. Özellikle dinî kaynaklı yemin örneklerinde hem Allah'ın hem kutsal kitabın adının söylendiği görülmektedir.

Ağızlarda en çok dinî kaynağa bağlı olarak edilen yeminler yer almaktadır. Bu durum Anadolu insanının ilahi değerlere daha çok önem verdiği ve dinin hayatlarının temelinde yer aldığı sonucunu doğurmaktadır. Allah ve Kur'an-ı Kerim'in kullanıldığı yeminler din kaynaklı yeminler içinde sayıca en fazla olanlardır. Ayrıca Kâbe, cennet, günah, din, iman, vallahi billahi vb. ifadelerin kullanılmasıyla oluşturulmuş yeminler de bulunmaktadır. Dinî bakımdan kutsal sayılan varlıkları şahit gösterme din kaynaklı yeminlerin odak noktasını oluşturmaktadır.

Yemin ifadelerinde din kaynaklı olmayan yeminlere de rastlanmıştır. Bu yeminler içinde beddua temelli olanların sayısı bir hayli fazladır. Kişinin kendine beddua etmek suretiyle ettiği yeminler etkili ve güzel ifadeler içermektedir. Ölümü göze alma, sevdiklerinden vazgeçme, vücudun önemli organlarını feda etme, nimet/ekmeği şahit tutma vb. din kaynaklı olmayan yeminlerin dayanak noktalarıdır.

Yeminlerin kullanım amacının arka planında inandırıcılığı sağlama düşüncesi yatmaktadır. Kişi, karşındakileri söylediklerine inandırmak, güvenilirliğini artırmak için yemin etmektedir. İnsanların yaptığı veya yapacağı işleri, söylediği veya söyleyeceği sözleri, yaşadığı olayları anlatırken yemin ettiği de

araştırmadan elde edilen bir diğer sonuçtur. Yeminlerin kullanım yeri sosyal hayattır. Günlük sohbetlerde, dost meclislerinde konuşma arasında sıkça yemine başvurulmuştur.

Yeminlerin yapı olarak çeşitlilik gösterdiği görülmektedir. Bazı yeminler tek kelimedenden oluşurken bazıları cümle halindedir. Eksilteli cümle, ikileme, sözcük grubu şeklinde olan yeminler de tespit edilmiştir.

Kaynaklar

- Akgül, Z. (2008). *Sinop İlinin Boyabat İlçesi Ağzı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Aksan, D. (1996). *Türkçenin Sözcük Varlığı*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Aydın, N. (2008). *Kütahya Altıntaş Yöresi Ağzı (İnceleme, Metinler, Sözlük)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Ayvaz, M. A. (2013). *Sarız ve Yöresi Avşar Ağzı (Fonetik ve Morfolojik İnceleme-Metin-Sözlük)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Bulduk, T. B. (2011). *Adıyaman İndere (Zey) Köyü Ağzı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adıyaman.
- Buran, A. (2015). "Ağız". *Türklük Bilimi Terimleri Sözlüğü*. (1. Baskı, s. 40), Ankara: Akçağ Yayınları.
- Bülbül, G. (2007). *Balıkesir Bigadiç Ağzı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Çelik, A. (2020). *Yalova İli Yerli Ağzı*. İstanbul: Hiper Yayıncılık.
- Demir, N. (2006). *Tokat İli ve Yöresi Ağzıları (İnceleme-Metinler-Sözlük)*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Devellioğlu, F. (1997). "Tövbe". *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*. (14. Baskı, 1100), Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Devellioğlu, F. (1997). "Vallahi". *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*. (14. Baskı, 1136), Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Doğan, M. (2018). *Kovancılar Ağzı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Erdem, M. D. ve Bölük R. (2011). *Antalya ve Yöresi Ağzıları (Giriş-İnceleme-Metinler)*. Ankara: Turkish Studies Publication.
- Erdoğan, S. (2012). *Niğde Merkez ve Bor İlçesi Ağzı (Giriş-İnceleme-Metinler-Sözlük)*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Eren, E. (1997). *Zonguldak-Bartın-Karabük İlleri Ağzıları*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ertekinoglu, S. (2017). *Ahlat Ağzı Söz Varlığı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Erten, M. (2011). *Diyarbakır Ağzı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Eryiğit, C. (2014). *Göhlisar Ağzı (Giriş-İnceleme-Metinler-Sözlük)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Gökçür, E. (2012). *Van Gölü Havzası Ağzıları*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Gökdemir, G. (2003). Türk Mitolojisinden 'Yemin-Ant' Müessesesi. *Millî Folklor*, Yıl 15, S. 59, s. 60-72.
- Güneş, B. (2013). Borçalı (Gürcistan) Karapapak/Terekeme Türkleri Ağzında Yeminlerin Kullanılışı. *Yemin Kitabı*. (Edt: Emine Gürsoy Naskali). İstanbul: Kitabevi Yayınları, 185-202.
- Haşimi, A. (2016). *Kırıkkale İli Ağzıları (İnceleme-Metin-Sözlük)*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- İlker, A. (2017). *Manisa Ağzıları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- İnan, A. (1948). Eski Türklerde ve Folklorunda "Ant". *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, VI/4, s. 279-290.
- Karahan, L. (2014). *Anadolu Ağzılarının Sınıflandırılması*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kaşgarlı M. (2013). *Divanü Lûgat-it Türk*. (Çev: Besim Atalay), C. 4, Dizin, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Küçükler, P. (1988). *Bingöl Merkez İlçe ve Köyleri Ağzıları (İnceleme-Metinler-Sözlük)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Manav, A. (2006). *Denizli'nin Güney İlçesi Ağzı (Fonetik-Morfoloji)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.

- Ocak, F. (2013). *Çorum İli Kuyucak İlçesi Mecitözü Köyü Ağzı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Özçelik, S. (1997). *Urfa Merkez Ağzı (İnceleme-Metinler-Sözlük)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Öztürk, E. (2019). *Bolu İli Ağızları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Polat, F. (2000). *Şavşat ve Yöresi Ağızları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- San, S. Ö. (1990). *Gümüşhane Kültür Araştırmaları ve Yöre Ağızları*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Silahşör, E. (2011). *Amasya Merkez Ağzı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.
- Şenel, M. (2009). Küfür Etmenin, Lanet ve Beddua Okumanın Çağdaş Yolu: Şarkı ve Türküler. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 8/1, s. 2141-2165.
- Tayşi, M. (2007). Tavşanlı ve Yöresi Ağız İncelemeleri. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Tor, G. (2004). *Mersin Ağzı Sözlüğü*. İstanbul: Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi.
- Tosun, İ. (2016). *Ardahan İli Ağızlarının Ses ve Şekil Özellikleri*. İzmir: Payda Yayıncılık.
- Türkçe Sözlük (2011). “Allah” (11 . baskı, 98). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türkçe Sözlük (2011). “Ant” (11 . baskı, 133). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ünal, O. (2013). Ant Kelimesinin Kökeni Üzerine. *Yemin Kitabı*. (Edt: Emine Gürsoy Naskali). İstanbul: Kitabevi Yayınları, 227-235.
- Yaşurgan, N. (2019). *Bitlis Merkez Ağzı (İnceleme-Metinler-Sözlük)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adıyaman.
- Yavuz, S. (2013). *Adıyaman İli ve Yöresi Ağızları*. Ankara: Turkish Studies Yayınları.
- Yorulmaz, M. (2011). *Çifteler Yöresi Ağızlarının İncelenmesi ve Türkçenin Zenginleşmesine Katkıları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Sözlü Kaynaklar

Adı Soyadı/ Doğum Yeri-Yılı/ Öğrenim Durumu / Derleme Tarihi-Yeri

- (K1): Emine Altınbaş/Elazığ (Pirinççi Köyü)-1925/İlkokul mezunu/09.10.2020 Elazığ (Pirinççi Köyü)
- (K2): Tülay Barç/Diyarbakır-1953/İlkokul mezunu/13.07.2020-Elazığ (Sivrice)
- (K3): Sezer Güneş/Elazığ-1951/Üniversite Mezunu/21.06.2016-Elazığ
- (K4): Safahat Özkan/Elazığ (Balıbey Köyü)-1945/Okuma yazması yok/08.19.2019-Elazığ (Pirinççi Köyü)
- (K5): Mürüvet Özkan/Elazığ (Sün Köyü)-1936/Okuma yazması yok/29.09.2019-Elazığ (Sün Köyü)

